

1. Doktorovi Pavlovi Parodimu

Ďakuje lekárovi za služby komunity

Dom Márie Pomocnice, Mornese 1. januára 1874

Vážený pán doktor¹

- 1 Vďačnosť, ktorú ja a celá komunita prechovávame k Vám za to, že prijmete každé naše pozvanie s veľkodušnou nezištnosťou a starostlivosťou, ma pohýna napísať Vám týchto pár riadkov. Chcela by som Vám vyjadriť našu najživšiu vďaku v mene všetkých sestier.
- 2 Zároveň Vám prajem šťastný nový rok a prosím Vás, aby ste prijali malý dar, ktorý Vám dávame ako nepatrný znak našej vďačnosti.
- 3 Prijmite ho s dobrým úmyslom, ako Vám ho my z celého srdca ponúkame. Srdečne Vás pozdravuje v mene všetkých sestier Vaša

najpokornejšia služobnica
sestra Mária Mazzarellová, Matka vikárka²

(GAFMA orig. list diktovaný so zástupným podpisom, 1 s.)

¹ Doktor Pavol Parodi poskytoval lekársku službu v Lerme (Alexandria) a v okolitých dedinách, medzi nimi aj v Mornese. Vykonával túto aktivitu asi 40 rokov a vyznačoval sa odbornosťou a oddanosťou. List bol publikovaný pri príležitosti storočnice založenia Inštitútu FMA (porov. Priateľ Lermy, 65 [1972] 1,4).

² Tak nazývali matku Mazzarellóvu v prvých rokoch založenia Inštitútu. Ona sama si priala, aby ju takto volali, pretože za opravdivú predstavenú považovala Pannu Máriu. Matka zvykla klásť každý večer k nohám sochy Márie Pomocnice kľúč od domu v Mornese.

2. Istému kňazovi

Vysvetľuje mylnú informáciu, týkajúcu sa rehoľnej obliečky jeho netere a predkladá požadované podmienky na pripustenie do Inštitútu FMA.

Mornese 13. júna 1874

Najdôstojnejší pán,¹

- 1 Váš list sme dostali včera večer, ale keďže Vaša neter hovorila ráno s pánom prepoštom, ktorého poslal farár² z Montaldea, považovala som za rozumnejšie nedať jej ho, aby sme jej tieto dva dni ešte viac nestrpčovali. O smrti strýka som jej samozrejme povedala a rozhodla som sa sama Vám odpovedať.
- 2 Predovšetkým musím povedať, že pán farár z Montaldea³ sa tu nikdy neukázal a keby tak aj urobil, nikto by mu neprekážal hovoriť slobodne s dievčatom⁴.
- 3 Nevie, čo povedať na informácie, ktoré ste údajne mali dostať prostredníctvom nášho direktora⁵. Zdá sa mi však, že keby prijal nejaký list, povedal by mi to.
- 4 Teraz by som Vás chcela ubezpečiť, že ak Vám Vaša neter napísala takú vec, urobila tak z vlastnej vôle. Určite ju nikto nenahováral, aby sa stala rehoľníčkou. Naopak, k obliečke sa nepripustia tie, ktoré nemajú súhlas príbuzných, potrebný vek a ukončený skúšobný rok. Ako vidíte, dievča nespĺňa tieto

¹ Adresát listu je neznámy. Je pravdepodobné, že to bol nejaký kňaz z okolia Mornese.

² Don Karol Valle, farár z Mornese.

³ Don Jozef Gallarati.

⁴ Z piemontského dialektu *fija*, čo znamená dievča, mladá žena.

⁵ Odvoláva sa na duchovného vodcu don Dominika Pestarina, ktorý zomrel 15. mája 1874.

podmienky, preto sa jej nikdy nič také nemohlo stať.⁶ Je dobrá, ale až doteraz bola vždy medzi žiačkami.⁷ Vraj keď sa jej povedalo, že nateraz sa nedá na také čosi ani myslieť, odpovedala, že keby jej strýko súhlasil, mohla by od najdôstojnejšieho don Bosca dostať povolenie vstúpiť medzi postulanky.⁸ Som však presvedčená, že don Bosco by ju neprijal, pretože nemá požadovaný vek. Ostatne, o dva mesiace sú prázdniny a myslela som si, že by ste mohli prísť a vziať ju, aby ich strávila doma a tak by ste mali možnosť v pokoji skúmať jej povolanie.

5 Z toho, čo sme doteraz povedali, ste iste pochopili, že ste sa mýlili, ak ste verili, že po jednom prejave želania sme ani nie o dva mesiace pripustili Vašu neter k obliečke. Nie. Toto by sa nemohlo stať ani s Vaším súhlasom, pretože, ako som už povedala, je nevyhnutný rok skúšky a predpísaný vek.⁹ Uist'ujem Vás, že spomínaný list dám Vašej príbuznej zajtra večer alebo v pondelok, aby sa po tieto dni neznepokojovala.

6 Prepáčte mi otvorenosť, s akou Vám píšem, ale ubezpečujem Vás, že len preto, aby som Vám dokázala, že ak Vám Vaša neter písala v tejto záležitosti, tak len z vlastnej vôle a ak si niekto praje hovoriť s kýmkoľvek z domu, všetky majú úplnú slobodu.

⁶ Jasnosť a opatrnosť, s akou sa vyjadruje ako predstavená komunity, sú charakteristické jej spôsobu ako sa stavala k osobám a situáciám.

⁷ Boli to dievčatá prijaté do kolégia v Mornese. Niektoré navštevovali základnú školu, iné sa pripravovali na povolanie učiteľky.

⁸ Postulanky: dievčatá, ktoré ašpirovali na rehoľný život a prežívali obdobie formácie pred noviciátom, predpísané Stanovami.

⁹ V Stanovách – v tom čase ešte nevyšli tlačou – bol stanovený požadovaný vek pre pripustenie do noviciátu “medzi 15 a 25 rokom” s predchádzajúcim súhlasom rodičov kandidátky (porov. Stanovy a Pravidlá Inštitútu Dcér Márie Pomocnice, kap. VI, čl. 2 [Zošit č. 3], v GAFMA). Okrem iného, badať tu istotu, s akou si Matka osvojila zmýšľanie don Bosca, Zakladateľa Inštitútu.

7 Prijmite môj srdečný pozdrav a dôverujte Vašej

pokornej služobnici
sestre Márii Mazzarellovej, predstavenej

[GAFMA, orig. list diktovaný so zástupným podpisom, 3 strany]

3. Zakladateľovi don Jánovi Boscovi

Blahoželanie k meninám don Bosca.

Mornese 22. júna 1874

Najdôstojnejší pán generálny predstavený¹

- 1 Dovoľte mi, aby som k množstvu blahoželaní, ktoré sa z každej strany dvíhajú k nebu za Vás pripojila aj ja svoje. A hoci nebudú vyjadrené vznešenými slovami, to nič nemení na ich vrúcnosti a pravdivosti.
- 2 Chcela by som Vám nejakým spôsobom prejaviť vďačnosť, ktorú cítim voči Vám za všetko dobro, ktoré neustále robíte nielen pre mňa, ale pre celú našu komunitu.
- 3 Keďže nie som schopná povedať Vám všetko, čo cíti moja duša, budem sa čo najvrúcnejšie modliť k Vášmu veľkému Ochrancovi, aby nahradil moju neschopnosť a vyprosil Vám u Pána všetky tie milosti, ktoré si najviac želáte.
- 4 Budem sa ešte modliť, aby Vám vyprosil zvláštne požehnanie na všetky Vaše diela, aby ste sa už v tomto živote mohli tešiť odmene, ktorá Vám patrí za Vaše veľké čnosti, aby ste videli svoje námahy korunované úspechom a prinášajúce to ovocie, za dosiahnutie ktorého sa tak veľmi namáhate.
- 5 Dovoľte mi, najdôstojnejší pán generálny predstavený, aby som sa odporúčala do Vašich účinných modlitieb, aby som mohla presne splniť všetky povinnosti svojho úradu, aby som bola hodná mnohých dobrodení, ktoré mi Pán udeľuje a aby som splnila Vaše očakávania. Povedzte, prosím, jedno zo svojich

¹ Aj keď nie je písaný vlastnoručne, list je významný kvôli skutočnosti, že je prvý – z tých, ktoré sa našli – adresovaný don Boscovi.

účinných slov Najsvätejšej Panne Márii, aby mi pomohla uskutočňovať všetko to, čo mám učiť druhé, aby som tak všetkým dávala dobrý príklad, k čomu ma zaväzuje moje postavenie. V deň Vašich menín poviem všetkým, aby za Vás obetovali sväté prijímanie. A Vy si spomeňte na mňa i na celú komunitu.

- 6 Odpustite mi moju neschopnosť vyjadriť sa. Kiežby ste z týchto málo a nesúvislých slov pochopili všetko to, čo Vám chcelo povedať moje srdce. Prosím Vás o zvláštne požehnanie a uist'ujem Vás o svojej úctivej oddanosti

Vaša v Ježišovi Kristovi najposlušnejšia dcéra
sestra Mária Mazzarellová

[CAS orig., diktovaný, vlastnoručne podpísaný, 2 ss.]

4. Generálnemu direktorovi don Jánovi Caglierovi

Posiela blahoželania k Vianociam. Podáva správy o komunite a zvlášť o niektorých sestrách, ktoré don Cagliero osobne poznal.

Mornese 29. decembra 1875

Nech žije Dieťa Ježiš!
Aj ten kto ho miluje,
kdekoľvek by sa nachádzal.

Dôstojný pán generálny riaditeľ a môj dobrý otec,¹

1 keby ste boli trochu bližšie, popriala by som Vám príjemné sviatky, ale v novom svete...! Dokiaľ k Vám prídu pozdravy, Vianoce budú už takmer zabudnuté. Nezabráni nám to však, aby sme Vám napriek tomu, čo najsrdečnejšie blahoželali.

Veru áno, nech Dieťa Ježiš požehná Vaše obety a námahy, aby priniesli hojné ovocie, aby ste pri vstupe do neba (čo bude, dúfame, len vo vysokom veku) boli sprevádzaní tisíckami duší, ktoré ste zachránili. Nielen v týchto milostiplných dňoch, ale každý deň predkladáme Pánovi svoje prosby za našich bratov misionárov a zvlášť za skorý návrat nášho dobrého otca.

2 Zdá sa nám to už celá večnosť, čo sme Vás nevideli a nedostali od Vás listy.² Každý deň sledujeme Vašu cestu na

¹ Don Bosco menoval v r. 1874 dona Jána Cagliera za prvého generálneho riaditeľa FMA, tzn. za zodpovedného na úrovni organizačnej a formačnej za nový rehoľný Inštitút. To je dôvodom dôvery a rodinnosti, s akou mu Matka Mazzarellová píše. Ján Cagliero sa narodil v Castelnuovo d'Asti 11. januára 1838. Kňazom sa stal 14. júna 1872. Poslali ho do Argentíny v r. 1875. Za biskupa bol vysvätený v r. 1884. Kardinálom sa stal v r. 1915. Zomrel v Ríme 28. februára 1926.

² Odcestoval 11. novembra do Argentíny ako vodca prvej saleziánskej misionárskej výpravy.

mape sveta a predstavujeme si Vás, kde sa nachádzate na tom nestálo živle. Teraz však veríme, že s pomocou Božou budete už iste šťastlivo v cieli a dychtivo očakávame Váš dlhý, veľmi dlhý list, v ktorom nám napíšete o Vašej ceste, ako sa tam cítite atď. A kedy tam pôjdu dcéry Márie Pomocnice? Napíšte nám tiež, či sa Vám to nezdá čudné, oslavovať Vianoce a začínať rok v lete! Zdá sa mi, že tieto sviatky nemôžu byť také krásne v tomto ročnom období. Mám pravdu? Sneh, ktorý prikrýva naše polia, ticho, ktoré všade vládne, dávajú jasnú predstavu o Božom Dieťati, ktoré leží v maštali a všetkými opustené sa chveje zimou. Avšak napriek všetkému, ak by to Boh chcel, aby niektorá z nás išla sláviť narodenie Dieťaťa Ježiša do tej ďalekej časti sveta, ktorej hovoria Amerika, všetky by sme išli ochotne.

3 Teraz Vám napíšem o nás. Budú to správy potešujúce i smutné. Začnime radostnými: v prvú nedeľu po sviatku Nepoškvrnenej³ prišiel k nám dôstojný pán don Rua⁴ a odovzdal rúcho pätnástimulantkám. Sú to: Beatrice z Pocapaglia⁵, Mária Luigia z Alexandrie, Celestina Riva a Giustina z Mornese, Orlandi Orsola, Lucia a Lukrecia z Caramagna, Vincenzina zo S. Margherity, Jana Borgna, Mina a Luigia z Lu [Monferrato], Carmela z Ovady, Domenica Roletti tiež z Caramagna.⁶ V ten istý deň šesť novíciek zložilo rehoľné

³ Bolo to 12. decembra 1875.

⁴ Don Michala Ruu, generálneho prefekta Saleziánskej spoločnosti don Bosco poveril dočasne nahradit' don Cagliera ako generálneho direktora dcér Márie Pomocnice (porov. Cronistoria, II, ss.141 a 153-154).

⁵ Podľa zvyklostí toho času označuje sa miesto pôvodu namiesto priezviska. Jednalo sa o osoby, ktoré don Cagliero poznal. V tomto prípade sa jedná o sestru Rocco Beatrix. S ňou prišlo do Mornese 17. augusta 1875 z tej istej dediny Pocapaglia (Cuneo) iných sedem dievčat. Žiaľ, žiadna z nich, okrem Beatrix, nedokončila obdobie počiatkovej formácie.

⁶ Kompletný zoznam novíciek, ktoré mali obliečku je nasledovný: Beatrix Rocco, Maria Maccagno, Luigia Bagliardi, Celestina Riva, Agostina Calcagno, Paolina Orlandi, Orsola Camisassa, Lucia Gallo, Lukrecia Becchio, Vincenzina Razzetti, Giovanna Borgna, Domenica Mina, Luigia Rubassa, Carmela Arata, Domenica Roletti.

sľuby a síce: sestra Rosalia,⁷ sestra Tamietti, sestra Clara, sestra Nasi, sestra Luigia z Valencie a sestra Giuseppina.⁸

4 Prejdeme k smutným správam: pár dní po obliečkach začali vyzliečky. Prvá bola sestra Angela Bacchialoni, 14. 12. odišla odtiaľto s don Ruom do Turína.⁹ V utorok, 21. tohto mesiaca odložila rehoľné rúcho sestra Mária Arecco a vrátila sa domov. Jej sestra Felice je ešte tu, ale do konca roka odíde za svojou sestrou¹⁰ a potom do Cottolengovho ústavu,¹¹ ak ju tam prijmú. Toto všetko prebehlo pokojne a bez prevratov. Prvé dve odišli pokojne a tretia je pripravená urobiť to isté. To je všetko, pokiaľ ide o vyzliečky.

5 A pretože nás Dieťa Ježiš veľmi miluje, okrem už spomínaných cukríkov nám dal ešte dve ťažko choré sestry. Je to sestra Tereza Laurantoni, ktorá je už asi mesiac na lôžku a má sa každým dňom horšie. V utorok, 21. tohto mesiaca, prijala sviatosť pomazania chorých.

⁷ Tento list píše sestra Rosalia Pestarino, Matka jej diktovala. Pod jej menom čítame: "hriešnica som ja, ktorá píšem". Neter don Dominika Pestarina bola vychovaná zbožnými ženami z Ovady až do veku 17 rokov. V roku 1874 odišla do Mornese a 12. decembra 1875 sa stala dcérou Márie Pomocnice. V Turíne získala "osvedčenie" učiteľky. Poverili ju vyučovaním externých žiačok kolégia. Následne, vďaka jej darom, ju vybrali začínať a riadiť rôzne domy sestier. Svoje posledné roky prežila v materskom dome ako sekretárka.

⁸ Profesky boli: sestra Rosalia Pestarino, sestra Anna Tamietti, sestra Clara Preda, sestra Caterina Nasi, sestra Luigia Giordano, sestra Giuseppina Pacotto.

⁹ Angela Bacchialoni prišla do Mornese 21. apríla 1875 ako 63-ročná. Poslal ju don Bosco na odporúčanie jej brata Karola, profesora gréčtiny v saleziánskom lýceu Valsalice (MB, IX, ss. 428 a 695; XI, ss. 26 a 124). Angela bola od r. 1863 do 1874 riaditeľkou školy. Výchovná skúsenosť slečny mohla byť teda užitočná pre školu v Mornese. A navyiac, napriek veku, želala si stať sa dcérou Márie Pomocnice. Nie sú jasné motívy, pre ktoré opustila Inštitút niekoľko mesiacov po obliečke (porov. Cronistoria, II, ss. 132-133, 143, 154).

¹⁰ Sestry Maria a Felicita Arecco boli sesternice učiteľky Angely Maccagnovej, vtedy predstavenej Združenia dcér Nepoškvrnenej v Mornese.

¹¹ Malý Dom Božej Prozreteľnosti založený sv. Giuseppe Cottolengom v Turíne v r. 1832.

6 Druhá je sr. Cassini,¹² ktorej sa tiež veľmi priťažilo, ale je tu ešte nejaká nádej, kým u sestry Terezy očakávame každý deň, že si ju Pán Ježiš a Panna Mária prídu vziať. Obidve sú odovzdané do Božej vôle a zomierajú ochotne. Majú dôvod k spokojnosti. Veď kto by nebol spokojný, keby bol tak pripravený ako ony? Kto by sa bál zomrieť, keby vedel, že ho čaká isté nebo? Len jediná vec im spôsobuje zármutok: že nemilovali Boha skôr. Buďte taký dobrý, spomeňte si na ne vo svätej omši.

7 Pred pár dňami sa mi stal jeden zázrak. Ostala som hluchá až do takého stupňa, že aj keď som sa priblížila k oltáru, nebola som schopná porozumieť nič z kázni o Božom Dieťati. Veľmi som trpela, zbavená tejto útechy. Poprosila som pána direktora, aby mi dal požehnanie. Len čo som ho prijala, bola som oslobodená od neprijemnosti a mohla som počuť všetky kázne. Poďakujte sa aj Vy za mňa Dieťaťu Ježišovi.

8 Tento list som začala písať ešte pred vianočnými sviatkami, ale nemala som čas pokračovať. Dokončujem ho až teraz po sviatkoch. Uist'ujem Vás, že tieto sviatky nemohli dopadnúť lepšie. Polnočnú svätú omšu sme mali spievanú s hudbou. Celebroval ju don Jozef Campi.¹³ Päť dievčat pristúpilo k prvému svätému prijímaniu. Čo všetko sme v tejto svätej noci porozprávali malému Ježišovi! Je zbytočné dodať, že sme všetky prosili o zvláštne požehnanie pre Vás a pre našich bratov misionárov.

9 V deň sv. Jána vyzliekla sestra Felice rehoľné rúcho a opustila našu kongregáciu. Iné novoty tu nemáme, len dve postulanky z Castelnuova. Jedna je sestra don Cagliera,¹⁴ a druhá je Clotilde Turco.

¹² Antonia Cassini, ktorá nemala ešte ani 17 rokov, bola novickou.

¹³ Salezián, ktorý sa narodil v Mornese. Pripravil sa na kňazstvo pod vedením don Dominika Pestarina a pred pár dňami bol vysvätený za kňaza. Celebroval teda jednu zo svojich prvých omší v dome sestier.

¹⁴ Don Jozef Cagliero zomrel v Mornese 4. septembra 1874, niekoľko mesiacov po svojom príchode. Jeho pokrvná sestra, sestra Mária zomrela tiež mladá v Turíne 8. septembra 1880, len po dvoch rokoch profesie.

- 10 Zabudla som Vám povedať, že choroba sestry Cassini, zápal žalúdka, sa zlepšuje. Chorobu sestry Terezy lekári nevedia definovať. Začalo to pred dvomi mesiacmi. Niekoľkokrát cez deň jej tiekla krv z nosa, až kým natoľko nezoslabla, že si musela ľahnúť. Už mesiac je na lôžku ako bez života.
- 11 Okrem týchto dvoch ostatné sú fyzicky a dúfam, že i duchovne v poriadku. Dieťa Ježiš rozpálil v nás oheň horlivosti a mám nádej, že ho bude i naďalej udržiavať. Vy si však občas spomeňte, že v istej dedine zvanej Mornese, máte okolo stovky dcér a medzi nimi aj zopár nepodarených (zvlášť tá, ktorá Vám píše). A zakaždým, keď bude najposlušnejší Ježiš zostupovať do Vašich rúk, povedzte mu jedno z tých slov, ktoré vyprosí všetko. Poproste ho zvlášť, aby sme Ho v našom dome, pokiaľ by to bolo možné, nikdy ani v najmenšom neurazili.
- 12 Zatiaľ, čo ja píšem, Vy asi spíte, lebo tu je desať hodín predpoludním. Keď to dievčatá počuli, prišli ma so smiechom požiadať, aby som Vám napísala niečo aj o nich.¹⁵ V prvom rade Vám poviem, že ich je dvadsaťpäť. Všetky sú veľmi dobré, to znamená, že chcú takými byť. Tiež sa odporúčajú do Vašich modlitieb a sľubujú, že aj ony nezabudnú na Vás vo svojich modlitbách. Pripravte tam pre nás jeden veľký dom, lebo všetky dievčatá sa chcú stať misionárkami.
- 13 Ešte jedna novinka: Keďže často počujeme o veľkej добрote Najvyššieho Veľkňaza, napísali sme mu blahoželenie k vianočným sviatkom.¹⁶
- 14 Buďte taký dobrý a čím skôr nám pošlite španielske knihy, aby sme mohli študovať a boli pripravené na prvé zavolanie.¹⁷

¹⁵ Vidíme jednoduchosť, s akou sa Matka vyjadruje a aj priamu účasť dievčat na živote rehoľnej komunity.

¹⁶ Podľa želania a príkladu don Bosca, aj v Mornese zaujímal zmysel príslušnosti k Cirkvi a vernosť pápežovi významné miesto vo výchovnej skúsenosti. Jeden list, ktorý písali sestry a dievčatá Sv. Otcovi, vtedy Piovi IX., je preto jednoduchým, ale významným gestom spoločenstva s Kristovým vikárom, výrazom takmer spontánnej cirkevnej pedagogie prvých dcér Márie Pomocnice.

- Chcela by som Vám poslať trochu zimy, ktorej tu máme dostatok, ale nemôžem. Čakáme, že nám Vy pošlete prostredníctvom anjela strážcu veľa tepla, ktoré šíri Dieťa Ježiš.
- 15 Čím skôr nám napíšete a prídte bez meškania. Nikdy na nás nezabudnite vo svojich modlitbách. Prijmite naše srdečné pozdravy aj pre všetkých misionárov. Dôverujte mi v Srdci Ježišovom

Vaša v Ježišovi a Márii najpokornejšia dcéra

sestra Mária

[CAS orig. list diktovaný so zástupným podpisom, 4 strany]

¹⁷ V rôznych listoch nájdeme vyjadrenú živú túžbu Matky ísť osobne do misií v Amerike. V roku 1880 napíše, nie bez vnútorného utrpenia, sestrám v Patagónii: "Viem, že mi nikdy nedajú také dovoľenie." (L 55, 1).

5. Generálnemu direktorovi don Jánovi Caglierovi

Dáva správy o komunite a o prvých dielach. Vyjadruje túžbu ísť do Ameriky.

Mornese 5. apríla 1876¹

Nech žije Ježiš v Taliansku, v Amerike a na celom svete!

1 Aká je to radosť, že sa môžeme aspoň na chvíľu stretnúť so svojim dobrým otcom. Koľko by sme Vám toho chceli povedať! Ale, nemám pravdu? Keď je srdce plné, nevie, odkiaľ začať. Dostali ste list, ktorý som Vám napísala začiatkom tohto roka? Dúfam, že áno, hoci som nedostala od Vás odpoveď. Veci, o ktorých som Vám písala, už nebudem spomínať. Čím začať? Radostnými alebo smutnými správami? Keďže lepšie je piť najskôr to horké a potom sladké, začnem tým, čo sa nám zlé prihodilo. Po prvé: 9. februára zomrela na suchotiny úbohá sestra Cassini. Zomrela smrťou toho, kto letí do neba.² Teraz je tou istou chorobou postihnutá matka magisterka.³ Lekári sa už

¹ List, ako aj iné, je napísaný sestrou Emíliou Mosca, Matka jej diktovala. Don Bosco poslal Emíliu, pochádzajúcu z rodiny grófov Bellegarde di St.-Lary, do Mornese ako učiteľku. Svätosť Matky a horlivosť komunity si ju získali, a tak 15. marca 1874 požiadala o vstup do Inštitútu. Bola najvzdelanejšou a najviac pripravenou ženou z malej skupiny sestier. Preto ju hneď poverili vedením školy, v ktorej bola učiteľkou, sekretárkou a priamou spolupracovníčkou Matky Mazzarellovej vo formácii prvých učiteľiek. V októbri 1876 bola menovaná za prvú asistentku Generálnej rady s presnými úlohami koordinácie výchovno-školských aktivít Inštitútu.

² Porov. L 4, 6. V listoch sa často vyskytujú správy o smrti mladých sestier. Drsné mornézske podnebie, nedostatok potravy, choroby, život obety spojený s radikálnosťou, predčasne pripravili Inštitút o tieto mladé sestry. Obohatili ho však hrdinskými svedectvami čností, istou zárukou budúcej apoštolskej vitality.

³ Sestra Mária Grosso. Bola jednou z prvých dievčat, ktoré navštevovali dielňu, založenú Máriou Mazzarellovou v Mornese v r.1862. Zocelená v apoštolskom

vzdali a pravdepodobne, keď dostanete tento list, nebude už ani ona v tomto vyhnanstve.

Kto by si to bol myslel? Ona, ktorá sa zdala byť zdravá ako buk! A teraz už stojí pred bránami večnosti. Veru, je to tak! Smrť prichádza ako zlodej vtedy, keď to najmenej očakávame. Vedie nás to k vážnemu zamysleniu.

2 Chudera sestra Terézia Laurantoni ešte stále leží. Na sviatok sv. Františka ju o ôsmej hodine večer postihla mŕtvica a ochrnula jej polovica tela. Možno bude žiť ešte niekoľko rokov, ale stále pripútaná na lôžko.⁴ Ona i matka magisterka sa vrúcne odporúčajú do Vašich modlitieb, aby mohli byť úplne odovzdané do Božej vôle. Sestra Luigia z Alexandrie sa musela vrátiť domov, pretože má tiež suchotiny.⁵ Práve mi napísala, že sa má dosť zle a že už prijala sviatosť pomazania chorých. Niet divu, že tiež ochorela. Jej manžel zomrel na túto chorobu a ona s ním žila sedem mesiacov.⁶

3 Teraz Vám oznámim najsmutnejšiu správu: 30. marca všetky sestry hľadali ... uhádnite koho? Sestru Angiolinu Jandet.⁷ Zatiaľ, čo sme boli v kostole, počas svätého prijímania, utiekla z rehoľného domu. Keď prišla do Gavi, išla za pani Verdonou, aby jej dala peniaze na cestu do Turína. Táto ju však zadržala vo

zápale počiatkov, bola jednou z prvých sestier a magisterkou novíciek. Cronistoria poznamenáva, že jej lôžko bolo školou svätosti. Bola šťastná, že môže trpieť v spojení so svojim Ženíchom Ježišom, aby obdržala milosti pre Inštitút a túžobne si želala nebo. (porov. tamže, II, s. 180). Zomrela ešte pred dovŕšením 21 rokov.

⁴ V skutočnosti sestra Laurantoni sa zotavila. Zomrela v Mathi Torinese 15. júla 1920, po 46 rokoch rehoľného života.

⁵ Archaický výraz, čo znamená chorá na tuberkulózu.

⁶ Ide o sestru Luigi Bagliardi. V prvých rokoch bolo povolené prijímať vdovy. Od r. 1878, s redakciou Stanov tlačou sa upresní, že Inštitút sa skladá výlučne zo "slobodných dcér" (porov. Regole o Costituzioni delle Figlie di Maria SS. Ausiliatrice aggregate alla Società Salesiana, Tip. e Libreria Salesiana, Torino 1878, titul I, čl. 4).

⁷ Angela Jandet, jedna z prvých FMA, vstúpila do Inštitútu už ako učiteľka vo veku 24 rokov. Z prvého zoznamu sa vie, že opustila Kongregáciu "lebo sa neprispôbila Pravidlám domu".

svojom dome.⁸ Skutočný dôvod tohto úteku by som Vám sama nevedela povedať. Zrejme bežné vrtochy, zapríčinené ako vždy, prekliatou pýchou. Medzitým tam išiel pán direktor⁹ na pôstne kázne a presvedčil ju, aby sa vrátila. Avšak po návrate vôbec neľutovala svoj čin. Skrátka, po niekoľkých dňoch odložila rehoľné rúcho, napísala don Boscovi žiadosť, aby ju oslobodil od rehoľných sľubov a ešte skôr, ako dostala dišpenz, odcestovala do Turína. Tu ju prijali do Cottolengovho ústavu, kde sa zdržala len tri dni a odišla tvrdiac, že tam nemôže vydržať.

4 Teraz žiada, aby sa mohla vrátiť. Don Bosco mi povedal, aby som zvolala kapitolu¹⁰ a čo ona rozhodne, nech sa tak stane. Obávam sa však, že odpoveď bude záporná.

5 Aj Bacchialoni by sa chcela vrátiť pod plášť Panny Márie Pomocnice, ale!... sú tu práve tie “ale”! Sestra Canale tiež vyzliekla rehoľné rúcho.¹¹

6 Iné pochmúrne správy tu zatiaľ, vďaka Bohu, nemáme. Občas sa za nás prihovorte u nebeského Otca, aby dal všetkým, koľko nás tu je, svätú vytrvalosť, aby už konečne skončili vyzliečky. Lebo, keby to takto pokračovalo, úbohý dom Panny Márie!¹² Za pár rokov by spustol. Povedzte teda Pánu Ježišovi, ktorý je v Amerike, nech nám dá všetky potrebné čnosti, aby sme boli dobré rehoľníčky, predovšetkým pokoru a poslušnosť a nech nás urobí takými, aké nás chce mať. Nech nedopustí, aby niektorá

⁸ Cronistoria Inštitútu hovorí o pani Momine (Gerolama) Verdone ako o dôveryhodnej osobe, bývajúcej v Gavi (porov. tamže, II, s. 176).

⁹ Duchovný direktor domu v Mornese bol don Giacomo Costamagna. Povahou bol energický, náročný vo formácii sestier. Bol v Mornese od 6. októbra 1874 do 25. októbra 1877, kedy odcestoval do Argentíny, kde zostal niekoľko rokov. Následne začal saleziánske dielo v Čile. V roku 1894 bol menovaný za Apoštolského vikára v Méndez a Gualaquiza v Ekvádore. Vždy spomínal s dojatím na roky prežité vo “svätom dome v Mornese” (porov. Costamagna, Konferencie don Bosca, Tip. Salesiana, Valparaiso 1900, ss. 259-262).

¹⁰ Tak nazývali generálnu radu, orgán riadenia a animácie Inštitútu, zložený z priamych spolupracovníčok generálnej predstavenej.

¹¹ Sestra Caterina Canale bola vtedy novicka. Obliečku mala 13. decembra 1874.

¹² Nazýva tak, v antonomázii, prvý dom FMA.

sestra, najmä ak je profeska, vyzliekla rúcho a opustila Máriin dom.

7 V ten istý deň, keď zomrela sestra Cassini, odcestovali do Bordighery sestra Rosalia, sestra Giustina a sestra Orsola z Caramagna, ako direktorka.¹³ Aké sú šťastné, že majú možnosť robiť toľko dobra!

Už od prvých dní majú veľa žiačok. Tamojší dobrý ľud je spokojný s našimi sestrami a pomáha im. Do Alassia sestry ešte neodišli, lebo tam zatiaľ nemajú pripravené miesto. Dúfam však, že do konca mája bude všetko v poriadku.

8 Do Turína nám odišli sestra Elisa (direktorka) a sestra Enrichetta, (obidve na štúdiá, dúfam, že po skúške sa sestra Enrichetta vráti do Mornese) sestra Caterina Daghero a sestra David učiť do školy, sestra Carlotta robiť do kuchyne, sestra Adele Ayra obšívajú šaty a sestra Luigia z Lu [Monferrato] dozerá na práčky.¹⁴ Zatiaľ sa o dievčatá stará namiesto sestry Enrichetty, sestra Mina, ktorá je skutočne dobrá, stále veselá a spokojná, že môže byť dcérou Márie.¹⁵ Sestra Cagliari a sestra Turco sú spokojné a veselé.¹⁶ Máme spolu dvadsaťpäť postulantiok a všetky sú nádejné.

9 Teraz, keď som Vám už oznámila správy z domu, napíšem Vám mená tých, ktoré chcú ísť čím skôr do Ameriky: ja by som

¹³ Dom v Bordighera (aktuálny vo Vallecrosia), mestečko na ligúrskom pobreží, bol otvorený 10. februára 1876 so sviatočným oratóriom a bezplatnou základnou školou. Direktorkou bola sestra Orsola Camisassa. Sestra Rosalia Pestarino vyučovala v škole dievčatá a novicka sestra Agostina [Justína] Calcagno sa zaoberala domácimi prácami. (porov. Cronistoria, II, ss. 168-169).

¹⁴ Dom v Turíne bol otvorený 29. marca 1876. Sestra Elisa Roncallo, sestra Enrichetta Sorbone a sestra Caterina Daghero mali vykonávať významné úlohy v Inštitúte. Prvá bola generálnou radkyňou a organizátorkou oratórií a prvých mládežníckych združení. Druhá bola magisterkou noviciek od r. 1881 do 1892 a generálnou vikárkou po dobu asi 60 rokov. Tretia nahradila matku Mazzarellovú vo vedení Inštitútu. Ďalšie členky komunity boli sestra Carlotta Pestarino a tri novicky: sestra Adele David, sestra Adele Ayra, sestra Luigia Rubassa.

¹⁵ Sestra Domenica Mina bola novicka.

¹⁶ Ide o novicky: sestra Maria Cagliari, sestra saleziána don Giuseppe Cagliari a sestra Clotilde Turco (porov. L 4, 9).

tam už chcela byť, matka vikárka, matka ekonómka, sestra Mina, sestra Maria Belletti, sestra Giuseppina, sestra Jana, sestra Emília (*naozaj*), sestra... ani by som neskončila, keby som mala vymenovať mená všetkých, ktoré si želajú tam ísť.¹⁷ Rýchlo nám teda pripravte nejaké to miestečko a potom si prídte pre nás, lebo samé by sme tam netrafili. A mohlo by sa aj to stať, keby sme išli samé, že by si na nás pochutila nejaká morská obluda namiesto obeda. Pamätajte si, že Vás očakávame na duchovných cvičeniach. Nie, že nás sklamete! V týchto dňoch tu máme mimoriadneho spovedníka dona Ghivarelliho,¹⁸ ale tohto leta už musí prísť náš bývalý otec direktor.

10 Zabudla som Vám povedať, že základnú školu v dedine má na starosti sestra Maddalena Martini. Je tiež dobrá a ďakuje Bohu, že si ju povolal do tohto stavu. Aj ona si žela ísť do Ameriky.¹⁹

11 Vo všeobecnosti možno povedať, že sú všetky dobré, veselé a spokojné. Znepokojuje nás trochu len jedna myšlienka: Pán direktor si podal žiadosť o dovolenie ísť do Ameriky. Teraz, keď už pozná domáce pomery, keď nás všetky dôkladne pozná, nebude pre nás ľahké zvykať si na niekoho nového. Ukážte teraz, že ste nám otcom a nedovoľte mu odísť. Vieme, že nie sme hodné mať takého dobrého direktora, ale zľutujte sa nad nami biednymi a nevezmite nám ho. Buďte taký dobrý a spomeňte si občas na svoje úbohé dcéry. Zverte nás Pánu

¹⁷ Vikárka bola sestra Petronilla Mazzarellová, ekonómka sestra Giovanna Ferrettino. Nasledujú mená sestier: sestra Domenica Mina, sestra Maria Belletti, sestra Giuseppina Pacotto, sestra Giovanna Borgna, sestra Emilia Mosca. Kurzívou "naozaj" je označená poznámka sestry, ktorá písala list.

¹⁸ Salezián don Carlo Ghivarello, vybraný ako mimoriadny spovedník komunity, sa zastavoval v Mornese v niektorých obdobiach roka.

¹⁹ V Mornese, niekoľko rokov, vyučovali v obecných školách jeden salezián a jedna dcéra Márie Pomocnice. Prvá učiteľka dievčenských tried, spolupracovníčka slečny Angely Maccagno, bola sestra Rosalia Pestarino. Nahradila ju sestra Maddalena Martini, ktorá vlastnila výrazné výchovné a didaktické schopnosti. Prišla do Mornese 16. júla 1875, vo veku 26 rokov. V roku 1877 bola menovaná za direktorku v Bielle a v r. 1879 odcestovala do Argentíny, kde vykonávala úlohu prvej vizitátorky domov založených v Amerike.

Ježišovi a Panne Márii, aby nám pomohli skutočne milovať Boha.

12 Ktovie, či si uprostred toľkej práce spomeniete ešte niekedy aj na Mornese? Veríme, že áno. Dbajte o svoje zdravie, nesmiete si ho premárniť. Myslite na to, že ste otcom mnohých dcér, ktoré Vás túžobne očakávajú. Každý deň prosíme dobrého Ježiša, aby Vás zachoval ešte dlhé roky pri sile a svätosti, aby ste mohli privádzať veľa duší k Ježišovi. Prosíme Ho tiež, aby Vás čím skôr priviedol, lebo sa nám zdá, že sme Vás už tisíc rokov nevideli.

13 Každá sestra by Vám chcela povedať toľko vecí, ale aby ste nestrácali čas čítaním, radšej končím. Prosím Vás však o osobitné požehnanie pre každú z nás. Zvláštnym spôsobom sa odporúčam do Vašich modlitieb a uistujem Vás, že ich teraz veľmi potrebujem. Počet dcér totiž každým dňom vzrastá.

Požehnajte ma teda a dôverujte Vašej

v Ježišovi Kristovi najpokornejšej dcére,
sestre Márii Mazzarellovej

14 Todas las muchachas quieren venir con usted en Buenos Aires.²⁰ List, ktorý ste nám napísali, sme dostali. Ak máte čas, len nám ešte napíšte, urobíte nám radosť.

[CSA, orig. list diktovaný so zástupným podpisom, 4 strany]

²⁰ "Všetky dievčatá chcú ísť s Vami do Buenos Aires" (pozn. prekl.). V Mornese sestry študovali španielčinu, aby sa pripravili do misií. Aj matka Mazzarellová začala študovať španielčinu, zdá sa nám to aj z listu, ktorý poslala v decembri r. 1878 prvej americkej novicke, sestre Laure Rodriguez, v ktorom čítame: "Váš listok, hoci písaný po španielsky, som porozumela" (L 18,1).

6. Generálnemu direktorovi don Jánovi Caglierovi

Podáva správy o dome a o Inštitúte. Opisuje pobyt jednej zvláštnej dievčiny v Mornese.

Mornese 8. júla 1876¹

Nech žije Ježiš!

Veľadôstojný a dobrý otec!

- 1 Ak si dobre pamätáte, skôr ako ste odcestovali, hovorievali sme Vám: Keď budete v Amerike, budete tak zamestnaný, že určite zabudnete na dcéry Márie Pomocnice. A zdá sa, že sme sa nemýlili. Ved' vôbec neodpovedáte na naše listy. A koľko sme Vám ich už napísali! Keby ste vedeli, ako túžime niečo sa o Vás dozvedieť, iste by ste nás nenechali toľko čakať.
- 2 Ani neviem ako sme sa dozvedeli, že ste boli chorý. Veľmi nás to zarmútilo. Dúfame, že teraz ste už v poriadku.
- 3 Buďte taký láskavý a napíšte nám aspoň raz. Urobíte nám túto radosť? Dúfame, že áno.
- 4 Znova Vám musím zvestovať jedno úmrtie. Je mi ľúto, ale čo sa dá robiť. Pán Boh chce zaplniť dom v nebi. 13. apríla, na Zelený štvrtok o pol siedmej večer zomrela drahá matka magisterka.² Hovorila do poslednej chvíle a umrela so slovami: Fiat voluntas tua. (Nech sa stane Tvoja vôľa). Povzbudzovala nás všetky svojou odovzdanosťou, ktorá ju počas trojmesačnej choroby neopúšťala.
- 5 Vyzliečky, okrem tých, o ktorých sme Vám už písali, sme tu, Bohu vďaka, nemali. Prihodili sa nám však veci natoľko

¹ Aj tento list písala sr. Emília Mosca.

² Sestra Mária Grosso (porov. L 5, 1).

mimoriadne a vzrušujúce, že by som potrebovala aspoň pätnásť dní, aby som Vám to všetko súvisle vyrozprávala. Nedá sa to ani opísať. Bolo by to treba vidieť...³

- 6 Pokúsim sa aspoň niečo z toho opísať tak, ako budem najlepšie vedieť. Mali sme tu extázy, unesenia, zjavenia skrytých vecí, kde išlo skutočne o veci svedomia, pochované v hĺbke srdca. A to všetko prostredníctvom jednej dcéry z Ríma, ktorú k nám poslal don Bosco, aby sme ju vytrhli z vlčej tlamy. Nebudem sa zdržiavať opisovaním toho, čo od začiatku povyvádzala, dosť na tom, že sme ju poslali preč, lebo bola veľmi zlá. Celý mesiac máj úpenlivo, z celého srdca prosila Pannu Máriu, aby dostala milosť vrátiť sa (ako sa to stalo vám povieme, keď sa vrátite). Potom začala rozprávať o jednom dievčatku, ktoré vidí len ona a ktorého prítomnosť takmer stále vníma pri sebe. Spočiatku bola považovaná za bláznivú, potom ťažko ochorela, ale Panna Mária ju náhle uzdravila (tak to vravela ona).
- 7 Po tomto zázraku začala odhaľovať tajomné veci a nemožno poprieť, že tým pomohla mnohým dušiam z nášho domu. Potom začali vytrženia, viacdenná úplná hladovka, počas ktorej ju dievčatko živilo nebeským pokrmom. Hovorievala, že vidí Pannu Máriu a niekoľkokrát nám všetkým kázala kľaknúť (ešte aj pánu direktorovi), aby sme prijali jej požehnanie. A dávala nám také dôkazy pravdivosti všetkých týchto vecí, že jej všetci uverili, dokonca aj Don Bosco. Potom sa však scéna zmenila a všimli sme si, že bola posadnutá diablom. Keďže sme nenašli

³ Ide o Agostinu Simbeni, ktorá vstúpila do Inštitútu ako postulanka niekoľko mesiacov predtým. Cronistoria upresňuje, že dievča odporúčala don Boscovi "veľmi vplyvná osoba, ktorej sa nemohlo povedať nie". Považovali ju za dcéru politika deportovaného na Sibír. Pochádzala z Ríma, ale žila v jednom asistenčnom inštitúte v Turíne (porov. tamže, II, ss. 188-192). Zdalo sa, že je inteligentná a obdarená zvláštnymi schopnosťami "komunikácie s duchovnými vecami". Bezpochyby ide o skutočne patologický prípad s nenormálnymi prejavmi. Agostina Simbeni vyprovokovala skutočnú sugesciu v komunite a dokázala oklamať aj saleziánskeho direktora. Treba zdôrazniť rozvahu s akou Matka čelila situácii a ako ju vyriešila.

žiadny liek, poslali sme ju napokon, podľa nariadenia don Bosca, urobiť nejaké zázraky do Ríma.⁴ Príďte čím skôr a vyzprávame Vám všetky podrobnosti tejto komédie. Nateraz stačí toľko.

8 Iné novoty nemáme. Obliečky boli 24. mája. Už som Vám o tom písala. Sestra Terézia Laurantoni je celkom zdravá. Teraz nám ochorela na pľúca sestra Mina. Niet sa čomu diviť. Sama vyznala, že trpí na túto chorobu od troch rokov a zaiste teraz, keď prišla na ostrejší vzduch, sa jej choroba zhoršila. Poslali sme ju do Turína a odtiaľ ju don Bosco poslal do Pedemonte k matke sestry Elisy. Oblečená je v rehoľnom rúchu a úplne odovzdaná do vôle Božej.⁵ Aj sestra Mária Belletti je postihnutá tou istou chorobou. Ostatné, vďaka Bohu, sa majú dobre, sú veselé a nakoľko to môžem poznať, sú aj dobré.

9 Začiatkom júna bol otvorený dom v Sestri Levante, vlastne to nie je dom. Odišlo tam sedem sestier, aby robili asistentky chlapcom a dievčatám, ktoré sú tam na kúpeľnom liečení.⁶ Medzi sestrami je sestra Enrichetta, sestra Angiolina (od tajomníka),⁷ iných päť nepoznáte. V septembri sa vrátia domov.

10 A Vy sa kedy prídete pozrieť do nášho hniezda? Očakávame Vás už každú chvíľu. Keby ste vedeli ako vzrástol počet dcér Márie Pomocnice. Máme 30 postulantiok, okolo 10 noviciek, asi 36 profesiek a 30 chovaniok. Môžete si z nich prísť vybrať peknú skupinu a odvieť ich do Ameriky, lebo všetky tam túžia

⁴ Výraz, ktorý prezrádza Matkin jemný zmysel pre humor.

⁵ Novicka, sestra Domenica Mina, bola postihnutá tuberkulózou. Preto ju dočasne poslali najskôr do Turína, potom do Ligúrie k pani Nicolette Noli, vdove Roncallo, matke sestry Elisy. Zomrela v Turíne 4. októbra 1876, po tom, čo zložila rehoľné sľuby, ako píše matka Mazzarellová don Caglierovi (porov. L 7, 3).

⁶ Letný tábor v Sestri Levante (Janov) bol spravovaný laikmi. Boli to “páni veľmi zdvorilí a systematicky zaujatí proti náboženstvu” (porov. Cronistoria, II, s. 225). Tábor prijímal deti postihnuté istou formou tuberkulózy.

⁷ Sedem FMA pod vedením sestry Enrichetty Sorbone a Angely Cassulo, odcestovali 5. júna a vrátili sa do Mornese koncom septembra. Angiolina Cassulo, keď bola ešte dievčaťom, pracovala ako slúžka u obecného tajomníka Mornese, Antona Traversu.

odiť. Príďte teda čím skôr, skutočne Vás už očakávame celým srdcom.

11 A teraz počúvajte, čo Vám chcem povedať: držte mi miesto v Amerike, ale naozaj! Rozumiete? Je síce pravda, že nie som súca na nič, ale polentu ešte dokážem pripraviť a potom, môžem dohliadať pri praní, aby sa neminulo veľa mydla. A ak chcete, naučím sa aj variť. Skrátka, urobím všetko možné, len aby ste boli spokojný a aby som tam mohla ísť.

12 Aby som uspokojila sestry, mala by som Vám povedať o každej pár slov. Keďže je to nemožné, nechávam to tak a každú osobitne odporúčam do Vašich modlitieb. Takže každá Vám posielala pozdravy a uisťuje Vás, že všetky ustavične prosíme Pannu Máriu, aby požehnala Vaše námahy a zachovala Vás v zdraví ešte dlhé roky.

13 Modlite sa, prosím, zvláštnym spôsobom za mňa. Ja vždy na Vás pamätám, kedykoľvek idem do kostola. Prosím Vás, pošlite nám svoje požehnanie a dôverujte Vašej

v Ježišovi Kristovi najpokornejšej dcére

sestre Márii Mazzarellovej

14 Aj chovanky by Vám chceli napísať, ale tentoraz nemôžu. Prijmite ich dobrú vôľu a požehajte ich. Písali Vám už inokedy, ale ako aj my, nikdy nedostali žiadnu odpoveď.

15 Buďte taký láskavý, odovzdajte pripojený lístok pani Borgnovej. Prosím ju, aby aspoň čosi platila. Má tu tri dcéry. Najmladšia nemá ani osem rokov, teda nemôže pomôcť ešte ničím. Mohla by platiť aspoň za ňu.⁸

⁸ Pani Antónia Fassio Borgnová, bývajúca v Buenos Aires, mala svoje tri dcéry v kolégiu v Mornese. Giovanna bola novicka a druhé dve, Emilia a Giacinta, chovanky. Prvé dve sa stali FMA a misionárkami. Najmladšia Giacinta, ktorej sa so zvláštnou starostlivosťou venovala matka Mazzarellová (porov. L 28,8),

16 Je tu teplo, pošlite nám trocha zimy, ktorú tam máte! My by sme Vám poslali teplo. Hľa, ako to beží vo svete! Vždy hľadáme to, čo nemáme, ale v nebi to tak nebude, nemám pravdu? Aká to radosť, poďme tam. Tam budeme skutočne milovať Ježiša!...

[CSA orig. list diktovaný so zástupným podpisom, 4 strany]

zomrela v Mongardine 18. marca 1893 na ťažkú chorobu chrbtice, v dôsledku ktorej bola ochrnutá (porov. Mosca Emília, Appunti di cronaca 1893, v GAFMA).

7. Generálnemu direktorovi don Jánovi Caglierovi

Ďakuje za list a podáva správy o dome v Mornese a o novozaložených dielach.

Mornese, október 1876

Nech žije Ježiš!

Nech žije Mária a sv. Jozef!

Veľadôstojný pán a náš dobrý otec,

- 1 s pomocou iných sa pokúšam čosi napísať.¹ Včera som konečne dostala Váš lístok. Veľmi ľutujem, že ste dostali od nás málo správ o našom dome. Niekoľkokrát som Vám písala, informujúc Vás o všetkom, čo sa prihodilo po Vašom odchode, či už o obliečkach a profesiách, ako aj o zvláštnych udalostiach. Hoci z jednej strany mi je to ľúto, z druhej strany sa teším, lebo vidím, že sa ešte staráte o svoje úbohé dcéry. Skoro som uverila, že uprostred toľkých udalostí a intríg ste na nás už zabudli, čomu nasvedčovalo aj Vaše dlhé mlčanie. Teraz vidím, že som sa mýlila a veľmi a tomu teším.
- 2 Predovšetkým Vám chcem povedať, že až doteraz tu vždy vládol pokoj, veselosť a dobrá vôľa u všetkých stať sa svätými. Bohu vďaka. Skutočne, môžem povedať, že som sama udivená a aj zmätená, keď vidím všetky tieto dcéry vždy veselé a spokojné. Naozaj vidno, že napriek mojej veľkej nehodnosti, naša drahá matka Panna Mária Pomocnica nám dáva veľké milosti. Prosím Vás, modlite sa stále, aby sa tento duch zachoval a stále vzrastal. A tiež, aby čnosti, ktoré tu prekvitajú boli viac vnútornými ako vonkajšími.

¹ Je to prvý vlastnoručne písaný list matky Mazzarellovej. Sestra Emília Mosca a don Giacomo Costamagna pripojili na konci pozdravy a správy (porov. Cronistoria, II, ss. 232-234).

- 3 Teraz máme otvorených šesť domov a síce: v Mornese, v Borgo S. Martino,² v Bordighere, v Turíne, v Bielli,³ v Alassiu,⁴ a o mesiac - o dva sa otvorí dom v Lanzo a ďalší v Mathi. Zabudla som na dom, ktorý máme v nebi. Je stále otvorený. Jeho direktor neberie žiaden ohľad ani na predstavených, ani na kapitulú. Vezme koho chce. Má tam už sedem sestier. Po matke magisterke si vzal sestru Luigiú Giordano a sestru Minu. Prvá zomrela 16. augusta na týfus v priebehu siedmich dní. Druhá išla študovať do Turína, aj skúsiť, či tamjší vzduch by nebol vhodnejší pre jej zdravie, ale zomrela na tuberkulózu 4. októbra krátko po prvých sľuboch.
- 4 Je nás tu asi 60 sestier a postulantiiek. Počet chovaniiek Vám nemôžem povedať, lebo sa ešte nevrátili z prázdnin. Minulý rok ich bolo dvadsaťdeväť. Dúfame, že tento rok ich počet vzrastie, ale ide to pomaly kvôli vzdialenosti od železnice.⁵
- 5 Úrad matky magisterky nateraz vykonáva matka vikárka, sestra Petronilla, nakoľko úrad vikárky ju príliš nezamestnával. Sestru Pacotto sme poslali za direktorku do Alassio. Svoje poslanie spĺňa veľmi dobre.⁶ Komunita je s ňou spokojná. Do

² Bol to prvý dom otvorený po Mornese 8. októbra 1874. Don Bosco chcel, aby sa sestry starali o kuchyňu a šatník v saleziánskom kolégiu sv. Karola a zároveň, aby vychovávali dievčatá vyučovaním katechizmu, aby otvorili pre ne krajčírsku dielňu a sviatočné oratórium.

³ Dom bol otvorený 7. októbra 1876 na želanie Mons. Basilia Leto, ktorý žiadal don Bosca o "jeho" sestry. Dcéry Márie Pomocnice vedené sestrou matky Mazzarellovej, sr. Felicitou, boli pridelené do kuchyne a do šatníka biskupského seminára. Po prvýkrát sestry otvorili, na základe riadnej dohody, dielo mimo saleziánskeho domu.

⁴ 12. októbra 1876 bol otvorený dom, pripojený k saleziánskemu kolégiu. Táto komunita bola zvlášť pozhnaná častými návštevami don Bosca, vždy pozorného podporiť a dodať odvahy k vytrvalej a obetavej práci svojich dcér, ktoré v tichosti nie málo prispievali k dobrému chodu kolégia.

⁵ V skutočnosti sa počet chovaniiek nezvýšil. Pokiaľ bol dom v Mornese, ich počet nikdy neprekročil tridsať.

⁶ Po smrti sestry Márie Grosso dočasne vybrali sestru Giuseppinu Pacotto na formáciu noviciek a postulantiiek. Nahradila ju sestra Petronilla Mazzarello, ktorá bola v úrade – s prerušením niekoľkých mesiacov – až do smrti matky Mazzarellovej.

kapituly sme pridali jednu asistentku. Prvá je vždy sestra Emília a druhá je sestra Enrichetta.⁷ Keď tam budeme mať súce osoby, všetko sa dá do poriadku.

- 6 V Borgo S. Martino je ich dvanásť. Direktorkou je sestra Orsola Camisassa z Caramagna, kuchárkou kolégia je sestra Angiolina (bývalá slúžka tajomníka Traversu)⁸ a sú s ňou spokojní. V Bordighere sú tri: sestra Rozália je direktorkou, ďalej sú tam sestra Anna Oberti a sestra Giustina, ktorá pracuje ako kuchárka. Dobro, ktoré robia je obrovské.⁹ Máme odtiaľ jednu postulantku.¹⁰ Dcéra majiteľa domu, v ktorom bývajú, prišla sem na duchovné cvičenia. Páči sa jej náš Inštitút a pravdepodobne u nás ostane.¹¹ V Turíne je sedemnášť sestier. Medzi nimi je aj sestra Laurantoni. Direktorkou je stále sestra Elisa, ale chůďa! Dobrý Ježiš ju asi potrebuje, aby viedla dom tam hore a obávam sa, že nám neostáva nič iné len nechať ju odísť a prijať jeho vôľu. Aj ona sa nakazila tuberkulózu.¹²

⁷ Výraz "asistentka" je vzatý zo Stanov Sestier sv. Anny od Prozreteľnosti, od ktorých závisí z veľkej časti prvý právny text FMA. Matka Emília Mosca mala na starosti školu a matka Enrichetta Sorbone dievčatá z oratória (porov. Cronistoria, II, s. 234).

⁸ Porov. L 6,9: sestra Angela Cassulo.

⁹ Direktorkou bola sestra Rosalia Pestarino, sestrami boli sestra Anna Oberti a sestra Agostina Calcagno. Ich hlavnými aktivitami bola škola a sviatočné oratórium.

¹⁰ Ide o Vitalinu Aprosio, ktorá sa narodila v Bordighera-Torrione. Vstúpila do Inštitútu 21. augusta 1876, obliečku mala v Mornese 15. apríla 1877. Po roku noviciátu, kvôli chorobe, sa musela vrátiť do rodiny, kde zomrela 14. júla 1879.

¹¹ Ide o Letiziu, dcéru Francesca Lavagnino. U neho si sestry prenajímali dom a malú miestnosť pre školy (porov. Cronistoria, II, s. 171). Letizia sa stala FMA 24. augusta 1884.

¹² Komunita v Turíne bola po Mornese najpočetnejšia. Dom hostil okrem asistentiek a učiteliek pridelených do oratória a do školy aj skupinu sestier a noviciek študentiek. Direktorka sestra Elisa Roncallo vážne ochorela, ale nebola to tuberkulóza, ako sa obávala matka Mazzarellová (porov. Mainetti Giuseppina, Madre Elisa Roncallo fra le prime discepole di S. Giovanni Bosco, Scuola tip. privata FMA, Torino 1946, ss. 81-82).

- 7 V Bielli je 7 sestier. Direktorkou je moja sestra, sestra Felicita.¹³ V Alassiu je iných 7. Sestra Jozefina Pacotto je tam direktorkou. Do Lanza pôjdu pravdepodobne sestra Angiolina Deambrogio a istá sestra Margherita Sacco z Caramagna.¹⁴
- 8 Sestra Tamietti pôjde ako direktorka do Mathi¹⁵ so sestrou Vincenzinou Razzetti ako učiteľkou v materskej škole a pomáhať im bude sestra Maritano z Cumiana, ktorá sa vrátila medzi nás v apríli.¹⁶ Sestra Mária Belletti sa pripravuje na odchod do neba a pravdepodobne, kým dostanete tento môj list, bude už preč. Duchovné cvičenia sa robili na dvakrát. Ženám ich robili Mons. Scotton¹⁷ a brat D. Savia.¹⁸ Škoda, že ich bolo

¹³ Felicita Mazzarello, ako sestra Márie Dominiky, patrila do Zbožnej spoločnosti Dcéry Márie Nepoškvrnenej a bola medzi prvými FMA, ktoré 5. augusta 1872 zložili rehoľné sľuby. Dva roky bola učiteľkou novícok v Mornese. V roku 1874 ju poslali ako direktorku do Borgo S. Martino, potom do Bielly a v r. 1880 na Sicíliu. Zomrela v Mathi (Turín) 1. augusta 1886.

¹⁴ Nakoľko dom ešte nebol dokončený, dve sestry bývali dočasne u jednej dobrodinky, lebo don Bosco si želal ihneď prítomnosť sestier FMA, kvôli súrnej potrebe v saleziánskom kolégiu-internáte (porov. Cronistoria, II, s. 238). O rok neskôr (1. septembra 1877) sa riadne ustanoví komunita so šiestimi sestrami a dvomi novickami. Sestra Angela Deambrogio bude prvá direktorka domu v Lanzo.

¹⁵ V skutočnosti bol dom otvorený až v roku 1885, ako dielo veľkej lásky don Bosca voči matkám saleziánov, ktoré ostali samé a bez asistencie. (porov. Cronistoria, V, ss. 74-75).

¹⁶ Ide o Teréziu Maritano, o ktorej píše matka Mazzarellová v L 48.

¹⁷ Andrej Scotton, narodený v Bassano del Grappa (Vicenza) 2. marca 1838 sa stal kňazom v roku 1860. Po vyučovaní náboženstva na gymnáziu vo Vicenze sa venoval kázaniu. V roku 1881 bol menovaný za arcikňaza Breganzi (Vicenza), kde zomrel 27. novembra 1915.

¹⁸ Don Ascanio Savio, brat saleziána Angela. Duchovné cvičenia pre ženy a dievčatá sa robili od roku 1872. Bola to aktivita založená a podporovaná don Boscom, ktorý konštatoval dobro, ktoré z nich vyplýva. Povedal, ako referuje sestra Emilia Mosca: „Ak by nebol býval založený Inštitút Dcéry Márie Pomocnice pre iné ciele, založil by som ho pre duchovné cvičenia žien.“ (Cronistoria, II, s. 102).

veľmi málo. Pre nás prišiel kázať sám teológ Belasio.¹⁹ Mali sme sedemnást' obliečok a pätnásť sestier zložilo sľuby; nebola žiadna vyzliečka a dúfame, že už ani nikdy viac nebude. Sestry, ktoré odišli do Sestri sa už vrátili bez ujmy na duši i na tele. Všetci boli s nimi veľmi spokojní.²⁰

- 9 Sestra David, ktorá na radu don Bosca odišla domov, dostala od Panny Márie milosť uzdravenia a vrátila sa k nám. Teraz je tu v Mornese. Po fyzickej stránke sa má dobre a zdá sa, že i po duchovnej.²¹

- 10 Spomeniete si niekedy v modlitbe na svoje dcéry z Mornese? Predovšetkým však na mňa, lebo to zo všetkých najviac potrebujem. Nie som v stave povedať Vám o všetkých mojich nedostatkoch. Nestačil by tento list... Prihovorte sa za mňa u Pána, aby ma už raz pretvoril na takú, aká by som chcela byť... Aj my sa modlíme stále za Vás, aby Vás Pán požehnal a priviedol čím skôr naspäť k nám! Keby ste len vedeli ako po tom túžime! Jeden deň sa nepominie bez toho, aby sme si nepovzdychli: „Kedy príde don Cagliero? Len keby sa čím skôr vrátil...!“ Príďte teda už, aby ste uspokojili toto naše vrúcne želanie.

- 11 Je tu veľa takých sestier, ktoré Vás prosia, aby ste im držali miesto v jednom z dvoch pripravených hniezd. Medzi mnohými sú to sestra Magdaléna Martini, sestra Celestina, sestra Turco, sestra David, sestra Cagliero atď. A aj jedna postulanka, ktorá má diplom učiteľky nižšieho stupňa. Je tu ešte len krátko, ale zdá

¹⁹ Anton Mária Belasio narodený v Sartirana (Pavia) 20. marca 1813, zomrel v Piacenze v roku 1888. Spisovateľ a známy kazateľ úplne oddaný farským misiám. Bol vo vynikajúcom vzťahu s don Boscom.

²⁰ Cronistoria Inštitútu referuje o spokojnosti administrátorov kúpeľného tábora a o dobre, ktoré sestry vykonali pre dievčatá. Niektoré z nich boli morálne zanedbané. (porov. tamže, II, ss. 212 a 225; porov. list don Costamagnovi a don Boscovi, Mornese 2. júla 1876, tamže, II, s. 408).

²¹ Matka Mazzarellová snáď nedopatrením, neoznačuje kam odišla sestra Adela. My sme interpretovali „domov“, keďže bola novickou. Vrátila sa do rodiny, aby si dala do poriadku zdravie, po tom, čo ju poslali do nového domu v Turíne ako učiteľka (porov. L 5,8). Znovu sa vrátila do Mornese 21. augusta 1876.

sa, že má dobrú vôľu, je mladá a silná. Pripravujeme Vám ju do Ameriky.²²

12 Stačí. Odvahu a dbajte o svoje zdravie! Dúfam, že čoskoro prídete, však? Očakávame Vás v januári.

13 Pán direktor²³ sa má dobre, ale jednu dobu býval stále chorý. Chcel by nás vidieť všetky sväté a keďže sme od toho ešte veľmi ďaleko, strpčujeme mu život, takže potom ochorie. Preto mu nedáme ani dovoľenie ísť do Ameriky. Tamojší vzduch by mu určite škodil. A nakoniec, spomeňte si, že Vy ste náš ochranca a ak by pán direktor odišiel do Ameriky, je na Vás, aby ste sa vrátili do Mornese. Nateraz sme spokojné, lebo personál, ktorý má odísť, je už určený. No, mali sme veru poriadne obavy. Študoval španielčinu, potom odišiel do Lanza a dlho sa nevracal.

14 Stačí, nateraz sa chceme skutočne usilovať veľmi milovať Pána Ježiša. Pomôžte nám svojou modlitbou, aby zapálil v našich srdciach svoju lásku.

15 Prijmite pozdravy od pána direktora, od celej našej komunity a zvlášť odo mňa. Pošlite, prosím, každej z nás svoje požehnanie. Nakoniec požehnajte aj mňa. Považujte ma za Vašu

najpokornejšiu dcéru v Ježišovi a Márii

sestra Mária Mazzarellová

[CAS, orig., vlastnoručne písaný, 4 strany]

²² Napriek bádaniu nebolo možné identifikovať postulantku, o ktorej sa hovorí.

²³ Don Costamagna si veľmi želal cestovať do Ameriky, opakuje to don Caglierovi, pripojac k tomuto istému listu jednu stranu v španielčine (porov. Cronistoria, II, ss. 233-234). Zo slov saleziánskeho direktora môžeme usudzovať, že list bol písaný v mesiaci októbri. Začína hovoriac, že sa práve vrátil z Alassia, kde sa zastavil sprevádzajúc sestry do nového domu. Dom bol otvorený 12. októbra toho roku.

8. Direktorovi domu v Mornese don Jakubovi Costamagnovi

S vianočným blahoželaním vyjadruje vdácnosť direktorovi za úplné darovanie sa pre dobro komunity.

Mornese december 1877

Nech žije Dieťa Ježiš!

Môj najmilovanejší Otec!¹

1 V týchto pekných dňoch Vám všetky vyjadrujú svoje blahoželania a ja, ktorá viac ako iné poznám a zakusujem dobrotu Vášho otcovského srdca, nemám Vám povedať nič? Áno, chcem Vám tiež napísať aspoň pár riadkov a povedať Vám všetko, čo cítim moje srdce. Ale som akosi zmätená... Chcela by som Vám toho toľko povedať, ale nie som toho schopná. Ako to mám urobiť, aby som napísala všetko, čo cítim?

2 Chcela by som Vám povedať, že viem, koľko dobra robíte pre mňa a pre celý tento dom. Chcem Vám vyjadriť vdácnosť a

¹ V predchádzajúcich vydaniach zbierky listov sa nachádza ako adresát don Ján Krstiteľ Lemoyne a domnievalo sa, že list bol napísaný v decembri 1879 (por. L 33, v "Lettere 1980") Existujú však rozličné motívy, ktoré nám umožňujú určiť – viac menej presne – dátum a adresáta. Matka Mazzarellová používa hlavičkový papier mornézskeho domu, kde sa už nenachádzala v decembri 1879. Tiež saleziánsky archivár rozhodne určuje, že dokument je z roku 1876, ako píše v samotnom origináli. Inak, z hlbšieho rozboru obsahu a z dôvery, s akou Matka píše, sa vyvodzuje, že jej adresát by mal byť don Costamagna. Potvrdenie máme aj z poznámok ceruzkou toho, kto mal interpretovať adresáta listu: "Komu? Costamagnovi? Caglierovi? Don Boscovi? Je príznačný fakt, že sa neuvádza don Lemoyne, ani ako možný adresát. Teraz ak by sme mali vylúčiť, žeby sa jednalo o don Cagliera alebo don Bosca, nezostáva nám iné, ako prijať prvú domnienku archivára, ktorý napísal: Costamagna, rok 1876.

prosiť Vás o odpustenie, ak som nezodpovedala Vašej starostlivosti, ak namiesto toho, aby som potešila Vaše srdce, spôsobilá som mu toľko nepríjemností. Na začiatku nového roku, ktorý práve začína, by som Vám chcela sľúbiť, že jej budem lepšie zodpovedať. Len nenachádzam slová, ktorými by som mohla vyjadriť dobre to, čo v sebe cítim.²

3 Obrátim sa teda na drahé Dieťa Ježiša a budem ho prosiť, aby ma vypočul a môjho dobrého otca požehnal. Nech Vás zahrnie všetkými milosťami, ktoré si Vaše otcovské srdce želá. Budem sa ešte modliť, aby Vám Dieťa Ježiš odplatil všetko dobro, ktoré robíte pre mňa. Nech Vám dá útechu z toho, že Vaše námahy prinášajú ovocie. Nech Vás Pán zachová veľa a veľa rokov, dá Vám zdravie a silu pre dobro tejto komunity. Nech Vás po dlhom živote odmení krásnou korunou v nebi.

4 Buďte taký dobrý a zvlášť ma zverujte Dieťaťu Ježišovi. Vy poznáte moje potreby, nie je teda potrebné, aby som ich opakovala. Stačí mi, aby som Vám pripomenula modliť sa veľa, aby som mohla dávať dobrý príklad a praktizovať Vaše ponaučenia. Prosím si Vaše požehnanie. Zatiaľ, pri nohách Dieťaťa Ježiša s úctou sa nazývam dobrý Otče Vašou

v Ježišovi najpokornejšou dcérou

sestra Mária Mazzarellová

[CAS orig. písaný vlastnou rukou, 4 strany]

² Vie sa, že Matka Mazzarellová, bola poslušná a podriadená direktorovi, ale keď sa jednalo o hľadanie dobra komunity, často úprimne vyjadrila svoj názor, aj keď nebol v zhode s direktorovým. Jednalo by sa preto skôr o rôzne videnie vecí, ako o "nepríjemnosti. (porov. Maccono Ferdinando, Santa Maria D. Mazzarello Confondatrice e prima superiora generale delle Figlie di Maria Ausiliatrice, Istituto FMA, Torino 1960, I, pp. 374-381; II, p.280).

9. Generálnemu direktorovi don Jánovi Caglierovi

Podáva správy o komunite a o dvoch domoch otvorených v decembri. Znovu vyjadruje túžbu ísť do Ameriky a oznamuje mená sestier pripravených na odchod.

Mornese 27. decembra 1876

Nech žije Ježiš a Mária!

Dôstojný pán a môj dobrý otec,

1 čakala som s písaním, aby som Vám dala správy, ako sme prežili vianočné sviatky. A skôr, než začnem o iných veciach, pokúsim sa Vám ich čo najlepšie priblížiť.

2 Na sviatok Nepoškvrnenej sme mali mať obliečky, ale neboli, lebo pán direktor išiel kázať duchovné cvičenia do Balangera.¹ Obliečky sme mali vo vianočnú vigíliu, v nedeľu. Bolo ich jedenásť. Na polnočnej svätej omši pristúpilo päť dievčat k prvému svätému prijímaniu. Všetky spoločne sme sa vrúcne modlili k Dieťaťu Ježišovi aj za našich drahých saleziánskych misionárov. Prosili sme Ho, aby požehnal ich námahy a potešil ich srdcia konverziou všetkých duší, o ktoré sa starajú v Amerike. Nasledujúci deň uplynul vo svätej veselosti, v spoločnosti Božieho Dieťaťa.² Vlastne, chcela som sa spýtať, máte malého Ježiša v Amerike? Ak nie, prinesieme Vám ho.

¹ Starobylá lokalita niekoľko km od Lanzo Torinese.

² Vianoce v Mornese museli mať zvláštny význam pre prvú generáciu FMA. Liturgické slávnosti, príprava jasličiek realizovaná spolu dievčatami a sestrami, zimný kraj so svojou sugestívnou krásou formovali rám obrazu spomienok, ktorý

3 Nemyslíte si, že sa modlíme za Vás len občas. Môžem Vás uistiť, môj dobrý otec, že pri každom stretnutí s Pánom na Vás pamätám a tak isto robia všetky ostatné. A Vy si ešte pamätáte na svoje dcéry z Mornese? Naozaj, dúfali sme, že prídete na vianočné sviatky a potom nám povedali, že... ktovie, kedy príde! Bolo by už načase, aby ste prišli, aspoň nakrátko! Veď je to už tak dlho, čo ste odišli preč! Keby ste vedeli, koľko je tu už sestier a postulantiok, ktoré ešte nepoznáte! Bolo by treba naozaj prísť, aby ste ich videli. A ak nateraz ešte nemôžete prísť, aspoň nás čím skôr pozvite k vám. Medzi nami sú mnohé, ktoré si želajú tam ísť, ale hlavne sedem je takých, ktoré sú už celkom pripravené odcestovať, a síce: sestra Magdaléna Martini, sestra Emília Borgna, sestra Adele David, sestra Celestina Riva, sestra Carmela z Ovady³, sestra Clotilda Turco, sestra Mária Mazzarellová, teda ja.⁴

4 Pán direktor ustavične tvrdí, že sme ešte príliš mladé, ale mne sa skôr zdá, že sme už dosť staré.⁵ Ja som už takmer bez zubov, mám ešte dva zuby a aj tie iba naháňajú strach. Viete, sú dlhé. Mám už aj veľa šedivých vlasov. Našťastie ich zakrýva čepiec! Chceli ma nastrašiť, tak mi povedali, že v Amerike žijú takí ľudia, ktorí jedia kresťanov. Ja sa však nebojím. Som taká chudá, že ma určite nebudú chcieť zjesť. Je pravda, že nie sme súce na nič, ale s pomocou Božou a s trochou dobrej vôle sa nám, dúfam, podarí ešte čosi urobiť. Len nás teda čím skôr zavolajte. Ak nám napíšete, kedy máme prísť, budeme pripravené, aby sme tam odvedli kus práce. A ešte jedna vec: bude treba, aby ste nám poslali peniaze na cestu, lebo my nemáme nič.⁶ To by bola radosť, keby nám Pán dal tú milosť a

ostal silno vtlačený do duše všetkých. Aj samotné listy Matky, po presťahovaní komunity do Nizza Monferrato, obsahujú nostalgické spomienky na tie časy.

³ Sestra Arata Carmela, narodená v Ovade (Alexandria).

⁴ Kurzíva znamená podčiarknutie tej, ktorá píše.

⁵ Stojí za to všimnúť si humoristický tón výrazu, ak si uvedomíme, že matka Mazzarellová mala 39 rokov a don Costamagna bol od nej o 9 rokov mladší.

⁶ Chudoba domu v Mornese bola skutočne veľká. Stávalo sa dokonca, že chýbal chlieb, alebo že jedla bolo málo a nedostatočné pre tak početnú komunitu. Prísnosť

povolal nás do Ameriky!! Keby sme nemohli urobiť nič iné, len získať jediná dušu, bola by to dostatočná odmena za všetky naše obete.

5 Je načase, aby som sa Vám poďakovala za Váš drahý list. Dostali sme ho koncom novembra. Ani si neviete predstaviť, koľko radosti nám spôsobil. Je nám len ľúto, že píšete tak zriedkavo. Dokonca môžem povedať, že je to jediný (list), ktorý sme dostali. Ani don Bosco nám nikdy nenapíše ani slovko. Napíšte nám občas Vy a nenechajte nás toľko čakať na Vaše listy.⁷

6 Začiatkom decembra sme otvorili nový dom v Lanzo s dvoma sestrami: sestra Angiolina Deambrogio z Valencie a sestra Margherita Sacco z Caramagne.⁸ Takmer v rovnakom čase bol otvorený aj dom v Lu (Monferrato).⁹ Sú tam tri sestry: sestra Anna Tamietti, direktorka, sestra Teresina Mazzarello a sestra Adelina Ayra, ktoré vyučujú chlapcov a dievčatá. Nie je to celkom materská škola; učia aj pracovať a majú veru čo robiť. Takže teraz už máme osem domov, spolu s našim. Vďaka Bohu, doteraz ide všetko dosť dobre. Zachovávajú sa Stanovy a aj Vaše odporúčania: neurážať a neurážať sa. Všade vládne láska. Kiežby nám Pán Boh dal milosť, aby sa tak pokračovalo stále. Môžeme získať mnohé čnosti a predovšetkým jeho lásku.

života prijatého so skromnou radosťou a súčasne odovzdanie sa do Prozreteľnosti boli známe charakteristiky prvej komunity.

⁷ Don Bosco osobne sledoval chod Inštitútu, ako môžeme usudzovať z jeho častých návštev komunity a z jeho priameho a láskavého záujmu o konsolidáciu začínajúcej inštitúcie a o jej rozšírenie. Predsa, z organizačných dôvodov, Zakladateľ sa rozhodol intervenovať úradne cez svojho zástupcu v osobe generálneho direktora Inštitútu. Z toho si vysvetľujeme naliehavosť Matky, s akou vyžaduje od don Cagliera častejšiu listovú korešpondenciu.

⁸ Porov. L 7,7 (poznámka 14).

⁹ Dom bol otvorený 8. októbra 1876. Manželia Giuseppe a Mária Rota požiadali cez don Bosca dcéry Márie Pomocnice, aby otvorili krajčírsku dielňu, súkromnú školu, oratórium a materskú školu. Toto bola prvá materská škola otvorená v Inštitúte a tým začalo požehnané výchovné dielo v prospech detí.

- 7 Moja sestra¹⁰ už nie je v Biella, pretože jej škodil tamojší vzduch. Vrátila sa do (Borgo) S.Martino a tam (do Biella) išla sestra Orsola, ktorá bola direktorkou v (Borgo) S. Martino.
- 8 Máme veľa postulantiok, ktoré predvádzajú na javisku slávne komédie. Jedna, ktorá je učiteľkou, hrá na javisku šaša a všetky nás rozosmieva.¹¹ Je tu ešte jedna učiteľka, ale je veľmi pomalá, takmer bez [...]¹²
- 9 Zase Vám musím zvestovať ďalšie úmrtie: 11. novembra, na sviatok sv. Martina, zomrela sestra Mária Belletti. Odišla po dlhej chorobe, v ktorej nás všetky povzbudila svojím pokojom a odovzdanosťou. Nateraz nemáme žiadnu chorú. Ktovie, ktorá pôjde najbližšie prvá do nebeského domu? Budem to ja? Aké by to bolo šťastie, keby tomu bolo tak! Ale ešte neprišiel môj čas. Nechcem sa cestou stratiť, ako keby som šla do Mortara,¹³ ale chcem ihneď vstúpiť do toho utešeného domu. Modlite sa, prosím, skutočne, aby som bola hodná, aby som zomrela sebe a svojej samoláske. Mám jej tak veľmi veľa, že každú chvíľu sa potkýnam a padám na zem ako opilec.¹⁴ Prosím Vás, modlite sa aj za všetky sestry, ktoré sa veľmi odporúčajú do Vašich modlitieb a počnúc profeskami až po dievčatá, všetky Vás nechávajú pozdravovať a chceli by Vám všeličo povedať.
- 10 Zabudla som Vám povedať dve veci. Po prvé: bez omeškania sme zaplatili dlžobu v Turíne a z 20.000 lír nám zostáva ešte

¹⁰ Sestra Felicita Mazzarello, jedna z prvých FMA a prvá učiteľka novíciek.

¹¹ Divadlo, ako zvláštny výchovný prostriedok a výraz saleziánskej veselosti, má nenahradiiteľnú funkciu v preventívnom systéme don Bosca.

¹² Nečitateľné slovo v originálnom rukopise. V predchádzajúcom vydaní bolo interpretované ako "zbožnosť" (porov. L 7,8 v Listoch 1980).

¹³ Matka Mazzarellová sa odvoláva na nepríjemnú udalosť, ktorá sa jej prihodila pri návrate z Borgo S. Martino, kde sa zastavila (porov. L 6, 6-7). Pri návrate si zmýlila vlak a príliš neskoro si všimla, že cestuje opačným smerom. Vystúpila teda v Mortare (Pavia), keď bola už tma a keďže nemala peniaze, aby pokračovala v ceste, žiadala o nocľah pána farára. On jej však nedôveroval a nasmeroval ju do útulku pre chudobných v dedine. Matka Mazzarellová prežila noc v modlitbe, sediac v osamelom kúte (porov. Cronistoria, II, ss. 203-204).

¹⁴ Plastický a drsný obraz vyjadruje schopnosť uznať a pokojne prijať vlastné limity spolu so stálym napätím na ceste svätosti.

zaplatiť dve alebo tri tisíc.¹⁵ Po druhé: sľuby sa neskladali, lebo dievčatá nie sú ešte dostatočne zrelé.¹⁶

- 11 Pripájam sa k pozdravom pána direktora a bozkávam Vám ruku. Prosím Vás, udeľte nám svoje otcovské požehnanie.

V Srdci Ježišovom zostávam Vaša

v Ježišovi najpokornejšia dcéra

sestra Mária Mazzarellová¹⁷

[CAS, orig., vlastnoručne písaný, 4 strany]

¹⁵ Stojí za to poznamenať, že dom v Mornese, ako všetky saleziánske domy toho času, závisel od centrálného domu v Turíne, nakoľko bol vlastníctvom zakladateľa don Bosca. Napriek tomu, z finančného hľadiska, každá komunita sa musela snažiť čeliť nákladom za chod domu bez zaťažovania účtu Oratória na Valdoccu.

¹⁶ Konštatovanie je znakom múdreho rozlišovania a praktickej múdrosti Matky a má zvláštny význam, ak myslíme na naliehavú potrebu personálu, ktorú pociťoval vtedy Inštitút. Nachádzal sa vtedy vo fáze pokračujúcej expanzie z dôvodu naliehavých žiadostí, ktoré prichádzali zo všetkých strán Talianska a aj zo zahraničia, a ktoré ho povzbudzovali otvoriť domy a školy pre vzdelávanie dievčat.

¹⁷ Sr. Emílie Mosca pripája k listu svoj osobný pozdrav a opakuje svoju disponibilitu ísť do Ameriky ako misionárka (porov. Cronistoria, II, s.242).

10. Pánovi Františkovi Boscovi

Posiela vianočné blahoželanie a podáva správy o jeho dcérach vychovávaných v Mornese.

Mornese, 21 december 1877

Nech žije Dieťa Ježiš!

Vážený pán,¹

- 1 Využívam túto vhodnú príležitosť, aby som Vám podala informácie o Vašich dcérach.
- 2 Klementína² nemala žiadne ťažkosti počas cesty, má sa skutočne dobre a je tu rada, je veselá, dokonca sa zdá, ako by tu ostala aj navždy. Povedzte matke, aby nemala strach. Veľmi sa o ňu staráme, aby rástla telesne aj duchovne. To isté možno povedať aj o Márii a Eulálii³. Majú sa dobre, pracujú, študujú, modlia sa za svojich rodičov. Sú veselé a čakajú na Vašu návštevu. Ak budú všetky tri takto pokračovať, jedného dňa z nich určite budete mať radosť.
- 3 Zatiaľ Vám prajem pekné vianočné sviatky, šťastné ukončenie starého roka a všetko najlepšie v novom roku. Nech

¹ Synovec don Bosca, syn brata Jozefa, ktorého tri dcéry boli ako žiačky v Mornese. František sa narodil v Castelnuove d'Asti 25. marca 1841 a zomrel v Turíne 8. marca 1911.

² Clementina mala len 7 rokov. V roku 1889 sa stala dcérou Márie Pomocnice.

³ Eulalia mala 11 rokov. V roku 1884 sa tiež stala FMA a v roku 1917 generálnou radkyňou Inštitútu. Márii Bosco je adresovaný list č. 13. Od týchto dvoch sestier máme v *Cronistorii* Inštitútu prepísané listy, ktoré posielali rodine. Cez toto jednoduché, ale pravé svedectvo, môžeme pozbierať niektoré aspekty z výchovného prostredia v Mornese. (porov. ivi, II, ss.166 a 275-276)

Vás drahé Dieťa Ježiš požehná, aj s celou Vašou rodinou.⁴ Nech Vám po dlhom živote pripraví žiarivý trón slávy tam hore v nebi.

Modlite sa za mňa počas týchto sviatočných dní a dôverujte Vašej

najpokornejšej služobnici
sestre Márii Mazzarellovej, predstavenej

[CAS orig. list diktovaný so zástupným podpisom , 2 ss.]

⁴ Okrem dcér menovaných v liste, František Bosco mal ešte syna Jozefa a dcéry Jozefinu a Rosinu. Táto posledná sa stala FMA v roku 1885 a odcestovala do Argentíny, kde zomrela veľmi mladá 21. januára 1892.

11. Direktorovi domu v Mornese don Jánovi Krstiteľovi Lemoynovi

Blahoželá k vianočným sviatkom a vyjadruje túžbu verne plniť svoje poslanie.

Mornese, 24. december 1877

Nech žije Dieťa Ježiš!

Môj ctihodný a dobrý Otec¹

- 1 Dovoľte mi, aby som k mnohým blahoželaniam, ktoré ste v týchto milostiplných dňoch dostali, pripojila aj ja svoje. Hoci je úboho vyjadrené, ale je úprimné, napísané z celého srdca. Želám Vám, aby ste všetky dcéry Márie Pomocnice, terajšie aj budúce, s pomocou Božou urobili svätými, aby ste tie mnohé tisíce svätých mohli potom viesť tam hore, v nebi. Iste, námah bude veľa, ale nech Vás dobrý Ježiš poteší a posilní. Modlím sa každý deň za obdržanie týchto milostí, zvlášť v tejto noci a zajtra chcem úprimne prosiť za Vás, dobrý Otče, aby Vás Boh požehnal a udelil Vám všetky milosti, ktoré potrebujete.
- 2 Z mojej strany Vám sľubujem, že s pomocou dobrého Ježiša urobím všetko, aby som Vám pomohla a uľahčila námahy. Vy, najdôstojnejší Otec, vôbec ma nešetrite, nakladajte so mnou ako uznáte za vhodné. Neberte na mňa žiaden ohľad, jednoducho, zaobchádzajte so mnou tak, ako otec so svojou prvorodenou

¹ Don Ján Krstiteľ Lemoyne (1839-1916) prišiel do Mornese ako duchovný vodca dňa 25. 10. 1877, aby nahradil don Costamagnu, ktorý odcestoval na misie. Bol direktorom FMA aj v Nizza Monferrato až do roku 1883. Následne ho don Bosco znovu povolal do Turína za sekretára rady predstavených a redaktora časopisu Bollettino Salesiano. Až do smrti sa naplno venoval zbieraniu, usporiadaniu a zostaveniu "pamäti" Zakladateľa.

dcérou.² Nadovšetko Vás prosím o modlitbu, lebo ju veľmi potrebujem!... Ak budem dávať stále dobrý príklad svojim sestram, veci pôjdu stále lepšie. Ak ja budem milovať Ježiša celým srdcom, budem vedieť naučiť Ho milovať aj ostatné. Proste teda Dieťa Ježiša za mňa, zvlášť v tejto šťastnej noci. Povedzte Mu jedno z Vašich slov, ktoré dosiahne všetko.

- 3 Chcela by som Vám ešte povedať toľko vecí, ale čo robiť? Srdce je plné, ale ruky nie sú schopné ich napísať.³ Vy, ktorý ste tak dobrý, iste všetko pochopíte a prijmete moje blahoželania. Buďte tak dobrý a udeľte mi svoje otcovské požehnanie. Zatiaľ úctivo bozkávam Vašu posvätenú ruku a nazývam sa Vašou, ctihodný a dobrý Otec

najpokornejšou dcérou v Ježišovi
sestra Mária Mazzarellová

[CSA prepis v Cronistorii Inštitútu FMA, II, s. 519-520 (kópia písaná strojom nevydaná)]

² Toto vyjadrenie poukazuje nielen na vyrovnaný zmysel dcérskej závislosti, ale aj na vedomie svojej formačnej zodpovednosti a svojho úprimného záväzku obrátenia sa.

³ Môžeme usudzovať, že list napísala Matka Mazzarellová, o to viac, že bol prepísaný Macconom počas revízie druhého vydania životopisu Matky Mazzarellovej s poznámkou: "Tento list celý napísala Matka Mazzarellová." (porov. Vydanie po smrti: Maccono, Santa Maria D. Mazzarello, I, s. 414) Cronistoria Inštitútu, písaná strojom, nevydaná tlačou, prináša ho s poznámkou na okraji listu: "Originál sa uchováva v GAS". Žiaľ, nebolo možné nájsť ho a konzultovať s originálom rukopisu v uvedenom archíve.

12. Pánovi Františkovi Boscovi

Posiela blahoželania k veľkonočným sviatkom a podáva správy o jeho dcérach - chovankách.

Dôverujte mi, v Srdci Pána Ježiša Vašej

najpokornejšej služobnici
sestre Márii Mazzarellovej
predstavenej dcér Márie Pomocnice

Mornese, 17. apríl 1878

Najctihodnejší pán,¹

1 už dlhšiu dobu ste nedostali správy o Vašich dcérach. Predpokladám, že by ste sa o nich niečo rád dozvedeli, preto si považujem za povinnosť poinformovať Vás.²

2 Mária ležala 8 alebo 10 dní v posteli. Teraz sa má lepšie, avšak len s námahou sa zotavuje. Nechutí jej jesť a celkove je stále trochu chorľavá. Eulalia mala pred pár týždňami ružu, ale už sa má lepšie, hoci tiež ešte nie je celkom v poriadku. Obidve však stoja na nohách a pokračujú vo svojich štúdiách a prácach. Klementína sa má dobre, je veselá, pracuje a učí sa.

3 Buďte spokojný, všemožne sa o ne staráme. Majú potrebnú stravu, aj liečebnú starostlivosť.³

Spolu so mnou prajú Vám, ako aj Vašej manželke, príjemné veľkonočné sviatky a hojnosť Božieho požehnania.

[GAFMA orig., diktovaný so zástupným podpisom, 2 s.]

¹ Porov. list č.10, adresovaný tomu istému adresátovi.

² Predstavená podľa predpisu programu školy, musela udržiavať periodické kontakty s rodinami žiačok a informovať ich o zdraví, správaní a o školských výsledkoch dcér. Výmena správ prispievala k posilneniu dôvery a istoty rodičov voči vychovávateľkám.

³ Je to vyjadrenie silnej ľudskej a pedagogickej zrelosti a svedčí o disponibilitate M. Mazzarellovej a prvých sestier vzhľadom na integrálnu výchovu dievčat. Pod výrazom "mať na starosti" chápeme celkový vzťah, ktorý vyžaduje venovanie sa, rešpekt, múdrosť, neúnavnú láskavú asistenciu dievčat'a, ktoré bolo zverené vychovávateľke.

13. Dievčaťu Márii Boscovej

Ďakuje za list a dáva krátke rady pre kresťanský život.

Mornese, 23. máj 1878

Nech žije Mária!

Drahá Mária¹

- 1 Keby si len vedela, ako ma Tvoj listok potešil! Vďaka Panne Márii, že Ti vrátila zdravie. Panna Mária je naozaj dobrou matkou, pravda? Neprestávaj sa k Nej vrúcne modliť, zvlášť v tieto krásne dni. My sa tiež budeme modliť za teba a dúfam, že ti udelí milosť, aby si sa čím skôr mohla vrátiť sem k nám, do Mornese. Eulalia a Klementína sa majú veľmi dobre a sú veselé. Povedz to aj svojim rodičom, dobre? Očakávajú Ťa a zatiaľ Ťa každý deň chodia hľadať v Ježišovom Srdci. Nech Ťa v Ňom aj nájdu! Všetky chovanky ti kričia z celého srdca: “Nech žije Mária!” Odpovedz tak hlasno, aby Ťa počuli.
- 2 Tvoje spolužiačky Ti ďakujú, že na ne myslíš a už Ťa čakajú pri riešení zlomkov. Všetky dievčatá majú teraz veľa práce, učia sa básne a iné veci k sviatku Panny Márie Pomocnice. Ešte neviem, kedy ho oslávime.²

¹ Je to praneter dona Bosca, menovaná už v listoch 10 a 12. Mária sa narodila 26. januára 1865 a prišla do Mornese ako žiačka v októbri 1874. Zdravie mala chatrné. Zomrela v rodine 29. augusta 1881. (porov.. Mainetti Giuseppina, *Madre Eulalia Bosco, pronipote del Santo. Memorie Biografiche*, Colle don Bosco, Istituto salesiano arti grafiche, Asti 1952, ss. 16-17).

² V tom roku sviatok Panny Márie Pomocnice, ktorý sa zvyčajne slávil koncom mája, bol preložený z dôvodu cesty Matky do Francúzska. Cronistoria poznamenáva, že sa slávil 19. júna. Predchádzala mu dlhá príprava, v ktorej direktor každý večer komentoval jednotlivé invokácie loretánskych litánií (porov. tamže, II, s. 322).

- 3 Ostaň stále dobrá. Mária, buď dobrá ku všetkým, k rodičom, k sestrám, aj k bratom. Dávaj dobrý príklad všetkým a vrúcne sa modli. Pristupuješ ku sv. prijímaniu? Prijímaj s láskou Ježiša, ktorý Ťa má tak veľmi rád.
- 4 Odvahu! Staraj sa o svoje zdravie, uzdrav sa skoro, aby si sa čím skôr mohla vrátiť k nám. A ešte čosi Ti chcem poradiť: aby si bola veselá. Ak budeš veselá, skôr sa uzdravíš, teda odvahu!³
- 5 Urob mi tú láskavosť a veľmi odo mňa pozdravuj svojich dobrých rodičov. Nech sú spokojní. Eulalia a Clementina sa majú dobre. Obidve ich pozdravujú a poverujú Ťa, aby si im namiesto nich povedala milión krásnych vecí.
- 6 Sestra Enrichetta a sestra Emília Ťa srdečne pozdravujú a prosia Ťa o jeden Zdravas Mária za nich. A tri za mňa. O chvíľu je desať hodín večer, preto: “dobrú noc!”⁴. Nechávam Ťa v Srdci Pána Ježiša, kde budem stále Tvoja

v Pánovi najoddanejšia
sestra Mária Mazzarellová

[CAFMA orig.dikt. so zást. podp., 3 s.]

³ V tomto krátkom liste sú zhrnuté základné pedagogické hodnoty, ktoré podopierali výchovné úsilie Svätej a ktoré boli zakorenené vo formácii kresťanských dievčat s otvorenosťou Bohu a blížnym.

⁴ Nie je to len pozdrav, ale poukázanie na význačný moment “saleziánskeho” dňa, ktorý sa završuje rodinným stretnutím predstaveného s komunitou. Don Bosco zaviedol “slovko na dobrú noc” už v prvých časoch oratória na Valdoccu. Chcel tak pomôcť mladým rozlíšiť jednotlivé udalosti každého dňa, prehodnotiac ich v kresťanskej vízii, a aby ich podnietil ku každodennej vernosti v plnení si svojich povinností.

14. **Direktorovi domu v Mornese don Jánovi Krstiteľovi Lemoynovi**

Blahoželanie k meninám miestnemu direktorovi.

Mornese, 17. júna 1878

Nech žije sv. Ján!

Najdôstojnejší a dobrý Otec¹

- 1 V tento pekný deň by Vám chcela každá sestra, ak by to bolo možné, vyjadriť svoje city, otvoriť si srdce.
- 2 My, čo sme členkami kapituly, sme najviac zo všetkých vo Vašej blízkosti, a preto viac ako iné vieme, koľko dobra robíte pre náš dom a koľko utrpenia a obetí Vás stojíme. Chceli by sme Vám nejakým spôsobom prejavíť našu vďačnosť a našu dcérsku oddanosť. Keby ste tak mohli čítať v našich srdciach, videli by ste, že sa nedá povedať slovami to všetko, čo v nich je. A teda, keď hovoríme, že Vás máme radi ako nášho láskavého otca, chceli by sme Vám nejakým spôsobom vynahradiť obety, čo musíte prinášať pre nás. Tieto slová sú úprimné, vyvierajú zo

¹ Adresát listu nemôže byť don Bosco, ako bolo označené v predchádzajúcom vydaní zbierky listov (porov. L 12, v *Listoch 1980*), ale miestny direktor don Lemoyne. Z pozorného rozboru obsahu rozlišujeme odvolania na «náš dom», alebo «tento dom»: kde práve býval miestny direktor. Vyjadrené blahoželanie «naše najväčšie želanie by bolo, aby ste žili šťastne v tomto dome», nás nenechá v neistote pri určení adresáta listu Matky Mazzarellovej. Táto skutočnosť je potvrdená aj v Cronistorii Inštitútu, kde môžeme čítať:

«Dňa 18. júna, v utorok, celý dom anticipovane oslavuje meniny direktora. Dal vedieť, že 24. júna, na sviatok svätého Jána sa bude nachádzať v Turíne, a tiež asi matka, aby sa zúčastnili na sviatku ku cti dona Bosca» (Tamže, II, s. 322). Preto si vieme vysvetliť dátum tohto listu, napísaného 17. júna.

srdca. Nie sú to komplimenty, ale iba niečo z toho, čo by chcelo povedať srdce.

- 3 Naše najväčšie želanie by bolo, aby ste žili šťastne v tomto dome, aby Vás nikdy nič netrápilo. A zatiaľ sme to v prvom rade my, čo veľa krát spôsobujeme neprijemnosti! Odpusťte nám! A verte, že to pochádza z nevedomosti, lebo naozaj Vám túžime v plnej miere opätovať Vašu láskavosť a otcovskú starostlivosť.
- 4 Nech Vás nám Pán zachová ešte veľa a veľa rokov. Nech Vám dožičí radosť vidieť nás všetky sväté a potom jedného dňa Vám všetky spolu urobíme korunu slávy v nebi! Toto Vám prajeme z celého srdca. V týchto dňoch budeme obetovať naše sv. prijímania, aby sme obdržali túto milosť a aj iné, po ktorých túžite, ako aj hojné požehnanie z neba.
- 5 Prijmite so svojou otcovskou dobrotou tieto naše kostrbaté, ale úprimné a vrúcne blahoželanía.
- 6 Dovoľte, aby sme Vás požiadali o jednu láskavosť: modlite sa veľa za nás, aby sme dávali dobrý príklad celému domu. Spokojne nás napomínajte² bez akéhokoľvek ohľadu vždy, keď to uznáte za potrebné.
- 7 Požehnajte nás ako otec žehná svoje drahé dcéry, ktorými aj sme, a dovoľte úctivo pobožkať Vaše posvätené ruky.

² V piemontskom dialekte, *pruca*, alebo *fè na pruca*, znamená karhanie, výčitka, "umývanie hlavy". Aj don Bosco používal tento termín pri rôznych príležitostiach. Napr. v liste mladým z Mirabella píše: «Chcel by som dať slávnostné pokarhanie...» a označuje zvlášť niektorých chlapcov. (Ceria Eugenio [ed.], *Epistolario di S. Giovanni Bosco*, I, SEI, Torino 1954, L 382). Aj donovi Giovanni Tamietti, direktorovi zbierky latinských spisovateľov, ktorý sa oneskoril v doručení materiálov pre tlač prvého dielu, don Bosco hovorí: «Musím Ťa pokarhať, nakričať na Teba a naliehavo Ťa žiadať, aby si dokončil to požehnané dielo» (tamže, II, L 1307).

Pokladáme sa, dobrý Otec,

za Vaše najpokornejšie dcéry v Ježišovi
sestry, členky Kapituly³

Sr. Mária Mazzarellová
Sr. Petronilla Mazzarello
Sr. Giovanna Ferrettino
Sr. Enrichetta Sorbone
Sr. Emilia Mosca

[CSA prepis v Cronistorii Inštitútu FMA, II, s.516-517 (kópia písaná na stroji)]

³ List je podpísaný všetkými členkami generálnej rady, vtedy nazývanej Kapitula: generálna predstavená, vikárka, ekonómka a dve asistentky. Poznávame, že až do roku 1890 sa generálna rada Inštitútu zhodovala s radou domu.